

Urban, Waław

„Dzieje miasta Nowego Sącza”, red.
Feliks Kiryk, Warszawa-Kraków 1992 :
[recenzja]

Przegląd Historyczny 84/4, 534-535

1993

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych, tworzonej przez Muzeum Historii Polski w Warszawie w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został opracowany do udostępnienia w Internecie dzięki wsparciu Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego w ramach dofinansowania działalności upowszechniającej naukę.

Dругa część, najobszerniejsza, składa się z 13 artykułów. Objęte one zostały wspólnym tytułem "Mouvement naturel de la population, transitions démographiques". Większość z nich podejmuje problem śmiertelności w różnych społeczeństwach w okresie od XVII do XX w. Epidemie, umieralność niemowląt i kobiet w okresie połogowym, wpływ ewolucji gospodarki na zmiany zachodzące w środowisku wiejskim oraz metody kwantytatywnej analizy informacji zebranych współcześnie w trakcie ankiety socjologiczno-pedagogicznej — to główne z podejmowanych zagadnień.

"Migrations, mouvements fondateurs, urbanisation" to tytuł trzeciej części. Większość z umieszczonych tu artykułów sięga tematycznie poza Europę. Migracje ludności w epoce nowożytnej i współczesnej miały często charakter międzykontynentalny i to znajduje odbicie w pracach historyków. Poza tym poruszono tu również sprawy kształtowania się narodów i społeczeństw, a także rosnącej urbanizacji w krajach, które nigdy nie należały do najbardziej rozwiniętych.

Czwarta część złożona z 5 artykułów, jest zarazem najmniej jednolita tematycznie. "Démographie régionale" to przyczynek do historii ludności i struktury społeczeństwa w Belgii, krytyczna ocena pierwszych źródeł spisowych z terenu Belgii i pierwsze rezultaty ich analizy.

Nieco mylący jest tytuł piątej części — "Menages". Struktury rodziny i funkcjonowania gospodarstw domowych dotyczą bowiem tylko dwa teksty. Dalsze dwa zwracają uwagę na status kobiety, zachodzące w tej dziedzinie przemiany oraz losy kobiet żyjących w warunkach braku równości społecznej. Ostatnie dwa natomiast zajmują się dziećmi nieślubnymi i porzuconymi oraz wiekiem osób zawierających związki małżeńskie.

"Santé" — szósta część — zawiera 6 artykułów, w których ukazano ludzkie wysiłki podejmowane dla ratowania zdrowia i życia w warunkach zwyczajnych (leczenie domowymi sposobami czy szpitalnictwo psychiatryczne w Liège) i nadzwyczajnych (zarazy, wojny, wypadki przy pracy). Ostatnia część — "Niveau de vie, culture et société" bliższa jest historii społecznej. Trzy artykuły, wszystkie dotyczące Belgii, omawiają zagadnienia związane z pracą, zarobkami i wynikającym z nich poziomem życia. Następne trzy poruszają sprawy osadnictwa, funkcjonowania społeczeństwa świeckiego oraz rekonstrukcji ludności miasta Huy. W tej też części znalazło się studium o afrykańskim państwie przedkolonialnym — cesarstwie Toucouleur d'Ahmadou.

Jak każda książka "ku czci", tak i ta daleka jest od jednolitości tematycznej, chronologicznej czy geograficznej. Przynosi ona za to przegląd nowych i najnowszych rezultatów badań prowadzonych przez historyków, socjologów i demografów. I jak to zaznaczyli we wstępie jej redaktorzy, wzbogaci o ponad 50 pozycji kolejny tom "Bibliographie Internationale de Démographie Historique", której redaktorem jest od wielu lat Étienne Hélin.

A.L.

Dzieje miasta Nowego Sącza pod red. Feliksa K i r y k a, t. I, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa-Kraków 1992, s. 836.

Nowy Sącz miał szczęście do historiografii, gdyż zachował obfite źródła, a zajmowali się nimi tacy wybitni dziejopisarze, jak np. w XIX w. ks. Jan Sygański. I obecna księga dochodząca w swym zakresie do końca XVIII w. należy do najlepszych monografii lokalnych. Omówiła ona wszystkie prawie strony życia oprócz onomastycznego ujęcia nazwisk mieszkańców. W tomie II przydałoby się szersze uwzględnienie spraw socjologicznych i etnograficznych. Autorami tomu byli przeważnie pracownicy Instytutu Historii Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Krakowie.

Jan F l i s omówił środowisko geograficzne, pradzieje — Maria C a b a l s k a, osadnictwo — Jerzy R a j m a n, a początki miasta sam redaktor Feliks K i r y k. Ogólnie biorąc ilustracje są liczne, dobre i ciekawe, a czasem (jeśli chodzi o historię sztuki) wprost wspaniałe (np. na s. 224), ale ilustracja na s. 86 jest mało czytelna.

Rozwój przestrzenny w średniowieczu opracowali Zbigniew B e y e r s d o r f i Bogusław K r a s n o - w o l s k i, władze miejskie — Zdzisław N o g a, a życie gospodarcze i mieszkańców znów F. K i r y k.

Nowy Sącz został miastem w 1292 r. z łaski króla czeskiego Wacława II. Wśród średniowiecznych mieszkańców było to sporo Niemców.

Średniowieczne środowisko kościelne omówił Jan K r a c i k, szkolnictwo zaś Jan K r u k o w s k i. W tym ostatnim szkicu bardzo ciekawe są działalność w Sączu niemieckiego literata Frowina (zm. 1351) oraz proces polonizacji miejscowego szkolnictwa w XV w.

Sztukę gotycką opracowali Z. B e y e r s d o r f i B. K r a s n o w o l s k i, a F. K i r y k podsumował średniowiecze szkicem "Stolica ziemi sądeckiej".

Czasy Odrodzenia, reformacji i kontreformacji omówił głównie Franciszek L e ś n i a k (obszar, zasiedlenie, władze miejskie, życie gospodarcze), i uczynił to wzorcowo. Szczególnie ciekawe fragmenty dotyczą kariery szlacheckiej rodziny Straszów. Czasem jednak "i dobry Homer się zdrzemnął", a Leśniak błędzi pisząc "Szarysy" zamiast Szarysza (s. 382) lub "Renesli" miast Revexla czy Revesla.

Na równym Leśniakowi poziomie stoi bardzo wyważony i obiektywny szkic Jana K r a c i k a "Kontreformacja i katolicka reforma". Interesujący jest tu szczególnie fragment o bractwach religijnych (s. 420-423). Niewielkie zastrzeżenia nasuwa artykuł Jana K r u k o w s k i e g o o oświacie renesansowej (na s. 444-445 "szkolne" błędy w łacinie). Ogólnie biorąc życie ludzi szkoły przedstawiono ciekawie, a jej program nauczania z 1608 r. należy do wyjątków (s. 458). Również stwierdzenie, że szkoła sądecka miała w XVII w. ustępy (kiedy dokładnie?) należy do równych ciekawostek jak to — co stwierdziłem w księgach sądów kościelnych — że nauczyciele krakowscy już w pierwszej połowie XVI w. spali w koszulach nocnych. Na s. 460 znajdziemy cenne dane dotyczące współpracy szkół sądeckich z cechami, a za to dane o szkołach "antytrynarskich" na s. 478 są plotką.

Sztukę renesansu i manieryzmu omówili znów Z. B e y e r s d o r f i B. K r a s n o w o l s k i, podobnie jak później sztukę baroku.

Część ostatnią zatytułowano "W kręgu kultury sarmackiej", a napisał ją głównie Tadeusz O p a s (zniszczenia, mieszkańcy, produkcja, zmiany ustrojowe). Do s. 585 można dodać, że w ustach Żydów "nasza ulica Żydowska" znacząco dzielnicę, a nie ulicę żydowską.

Dobrze że przy okazji barokowej oświaty Krukowski opisał szkołę żydowską, ale dlaczego postawił ją na pierwszym miejscu? Tenże interesująco omówił opiekę społeczną. Andrzej W a s i a k naszkicował stosunek miasta do Konfederacji Barskiej.

W Aneksie Zbigniew W o j a s omówił heraldykę Sącza, a Stanisław C y n a r s k i i Alicja F a l n i o w s k a - G r a d o w s k a dali zestawienie "Szlachta urzędnicza w Nowym Sączu". Jest to pożyteczne rozwinięcie wykazów urzędników publikowanych pod redakcją Antoniego G ą s i o r o w s k i e g o, ale np. dlaczego występują tu "podstarostowie" a nie podstarościowie (s. 782) i "podwojewództwie" zamiast podwojewódzich (s. 787)? Dlaczego pominięto też burgrabich zamku sądeckiego? Np. 13 lutego 1644 r. był nim Krzysztof Lachowski (Archiwum Państwowe w Krakowie, Castrensia Sandecensia 51, s. 143).

Indeksy nie należą do najmocniejszych stron księgi. Na s. 798 trzeba tu uładzić sprawy ks. Frankowica, a na s. 832 Szarysza. Ogólnie biorąc książka jest jednak wielka nie tylko objętością.

W.U.

Z dziejów Szydłowca. Materiały sesji popularnonaukowej, red. Zenon G u l d o n. Wydawcy: Burmistrz miasta Szydłowca, Muzeum Ludowych Instrumentów Muzycznych w Szydłowcu, Szydłowiec 1993, s. 82.

Estetycznie wydana broszura z materiałami sesji na temat Szydłowca dowodzi żywotności regionalnych badań historycznych prowadzonych na Kielecczyźnie. Pięć zamieszczonych w niej tekstów dotyczy wybranych aspektów przeszłości Szydłowca i ma stanowić pierwszy krok do opracowania pełnej monografii dziejów tego miasta.

J. W i j a c z k a przedstawił zwięzły zarys losów miasta w okresie przedrozbiorowym. Z ciekawszych wątków warto odnotować rolę Żydów, Szkotów i Włochów w życiu należącego początkowo do Odrowążów,